

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ
РОЗВИТКУ НАН УКРАЇНИ**

**МОНІТОРИНГ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ
У СФЕРІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ**

ЛИПЕНЬ 2016 р.

Київ, Харків - 2016

Зміст

1. Нормативно-правові акти, що прийняті та набули чинності у липні 2016 р.
2. Оцінка якості проведення АРВ проектів нормативно – правових актів

1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ, ЩО ПРИЙНЯТІ ТА НАБУЛИ ЧИННОСТІ У ЛИПНІ 2016 р.

1.1. Реєстраційна система

Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1998 р. № 1388 і від 11 листопада 2009 р. № 1200» від 13 липня 2016 р. № 436 (набула чинності 22.07.2016 р.)

Коментар: Постановою внесено зміни до порядку державної реєстрації автомобілів, а саме:

Законодавчий акт до якого вносяться зміни	Внесені зміни
Порядок державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів	У перелік документів, що підтверджують правомірність придбання транспортних засобів (ТЗ), їх складових частин, що мають ідентифікаційні номери, включений договір комісії між власником ТЗ і суб'єктом господарювання, який за таким договором є комісіонером, і договір купівлі-продажу ТЗ, за яким продавцем є такий суб'єкт господарювання, підписані від імені підприємства уповноваженою особою та завірені печаткою (за наявності) - у разі продажу ТЗ суб'єктами господарювання, що здійснюють оптову та / або роздрібну торгівлю транспортними засобами на підставі договору комісії, укладеного з власником ТЗ.

Таким чином, нововведення, щодо уточнення переліку документів, які підтверджують правомірність придбання транспортних засобів, має зменшити кількість випадків шахрайства. Проте, необхідність оформлення додаткових документів, також може спричинити ускладнення процедури продажу/придбання та потягнути за собою додаткові грошові та часові витрати суб'єктів та оформлення вказаних договорів.

1.2. Адміністративні послуги, дозвільна система та ліцензування

Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Порядку функціонування електронної системи здійснення дозвільних процедур у сфері поводження з відходами» від 18 травня 2016 р. №186 (набув чинності 26.07.2016 р.)

Коментар: Наказом визначено механізм функціонування електронної системи здійснення дозвільних процедур у сфері поводження з відходами.

Згідно з наказом, відтепер суб'єкти господарської діяльності у сфері поводження з відходами можуть подавати декларацію про відходи в електронному вигляді.

Система має забезпечити:

доступ суб'єктів звернення до інформації про порядок здійснення дозвільних процедур у сфері поводження з відходами в електронній формі через веб-сайт Системи

реєстрацію, опрацювання та розгляд електронних декларацій відповідальними особами

доступ до електронних форм декларацій та їх подання через веб-сайт Системи

надання інформації про стан та результати розгляду електронних декларацій суб'єктам звернення

захист інформації, що обробляється у Системі, відповідно до вимог чинного законодавства

підтвердження цілісності електронних декларацій та ідентифікації суб'єкта звернення

Крім наведених вище принципових моментів, нова система надасть можливість:

- надсилання електронних декларацій до дозвільного органу із фіксацією часу відправлення та отримання, цілісності та автентичності документів, зазначенням суб'єкта звернення та можливістю надання відомостей, що дозволяють фіксувати етапи опрацювання та розгляду електронних декларацій;

- перевірку цілісності електронних декларацій;
- автоматичне формування повідомлення про стан розгляду електронної декларації з метою інформування суб'єктів звернення;
- автоматичний контроль за дотриманням строків здійснення дозвільних процедур у сфері поводження з відходами в електронній формі;
- оперативний пошук електронних декларацій за їх реквізитами;
- зберігання електронних декларацій у Системі;
- формування інформаційних звітів;
- управління правами доступу до інформації в Системі.

Таким чином, можливість подавати декларацію про відходи в електронному вигляді дозволить заощадити час та кошти, зменшити корупційні ризики, автоматизувати та спростити процедуру реєстрації декларації.

1.3. Податкова політика та адміністрування податків

Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку електронного адміністрування реалізації пального» від 6 липня 2016 р. № 409 (набула чинності 09.07.2016 р.)

Коментар: Постанова врегульовує питання реєстрації платниками акцизного податку з реалізації пального осіб, що діють за договорами про спільну діяльність.

Постанова дає можливість уповноваженим особам, які ведуть облік результатів за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи та які планують здійснювати реалізацію пального, зареєструватися платниками акцизного податку з реалізації пального.

Уточнено, що до реєстру платників включаються, зокрема, такі ідентифікаційні дані про осіб, зареєстрованих платниками акцизного податку з реалізації пального:

ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ДАНІ ПРО ОСІБ

для юридичних осіб:
найменування та код згідно з ЄДРПОУ

для уповноважених юридичних осіб, які ведуть облік діяльності за договорами про спільну діяльність без утворення юридичної особи та є відповідальними за утримання та внесення податків до бюджету під час виконання договорів: назва договору, найменування уповноваженої особи та податковий номер, наданий такій особі під час взяття на облік договору згідно з п. 63.6 та п. 64.6 ПКУ

для фізичних осіб - підприємців: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) та реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які мають відмітку у паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта).

Окрім того, виключено п.4 Порядку, згідно з яким юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які здійснюватимуть реалізацію пального, підлягають обов'язковій реєстрації як платники акцизного податку з реалізації пального до початку здійснення його реалізації.

Таким чином, Постанова дозволяє привести у відповідність до чинного Податкового кодексу Порядок електронного адміністрування реалізації пального (Постанова КМУ від 24 лютого 2016 р. № 113). Зокрема, виключено норму, згідно з якою лише фізичні та юридичні особи могли реєструватись як платники акцизного податку з реалізації пального. Така норма не дозволяла особам, що діють за договорами про спільну діяльність, без утворення юридичної особи, реєструватися платниками акцизного податку та продавати пальне.

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення та впровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів (алкогольних напоїв та тютюнових виробів) «Електронна акцизна марка» від 6 липня 2016 р. № 497-р (набуло чинності 06.07.2016 р.)

Коментар: Розпорядженням схвалено Концепцію впровадження електронної акцизної марки.

Розробка Концепції стала наслідком відсутності ефективного механізму контролю обігу таких підакцизних товарів, як алкогольні напої та тютюнові вироби, що б забезпечувало оперативне отримання органами доходів і зборів актуальної та достовірної інформації про кожний етап переміщення зазначених підакцизних товарів, маркованих марками акцизного податку.

В концепції визначено строки її реалізації, мету, шляхи та способи реалізації. Зокрема, зазначено, що для функціонування автоматизованої системи використовуватиметься спеціальний захисний елемент марки акцизного податку як унікальний ідентифікатор, який міститиме закодовану інформацію та дасть змогу відстежувати підакцизний маркований товар.

Концепцією передбачено також створення та функціонування у складі автоматизованої системи реєстру електронних акцизних накладних, який забезпечить реєстрацію фактів переміщення марок акцизного податку та маркованих підакцизних товарів, а також спеціалізованого програмного забезпечення, що дасть змогу в автоматичному режимі декларувати кожний етап обігу марок акцизного податку та маркованих підакцизних товарів від факту виготовлення виробником марок акцизного податку до факту реалізації маркованих підакцизних товарів через точку роздрібного продажу кінцевому споживачу.

Крім того, реалізація Концепції сприятиме створенню на території України єдиного інформаційного простору і формуванню унікальної електронної бази даних обігу маркованих підакцизних товарів від виробництва/імпорту до реалізації маркованих підакцизних товарів через точку роздрібного продажу кінцевому споживачу для перевірки кожної одиниці підакцизного товару.

Очікувані наслідки прийняття Концепції

підвищення ефективності запобігання, виявлення та розкриття злочинів у сфері обігу підакцизних товарів

зменшення рівня корупційних діянь у результаті виключення людського фактора під час ухвалення рішень щодо результатів перевірок

спрощення документообігу у сфері обігу підакцизних товарів

мінімізація впливу людського фактора на адміністрування акцизного податку

1.4. Зовнішньоекономічна діяльність

Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 12 липня 2016 р. №353 (набула чинності 14.07.2016 р.)

Коментар: Постановою змінено порядок видачі, відмови у отриманні та відкликання індивідуальних ліцензій для проведення деяких операцій з іноземною валютою. Відтепер для отримання індивідуальних ліцензій юридичні особи та фізичні особи-підприємці не повинні подавати до Національного банку виписки з ЄДРПОУ, які знаходяться у публічному доступі. Фізичні особи, які не є підприємцями, для отримання індивідуальних ліцензій на розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України мають подати до Національного банку копію податкової декларації про майновий стан і доходи для перевірки джерел походження коштів.

Передбачено додаткову підставу для відмови у видачі індивідуальних ліцензій, а сам, у разі,

якщо отримати ліцензію намагається особа, яка переховується від органів досудового розслідування, слідства, суду або органів влади (за інформацією Міністерства внутрішніх справ України). Дана норма має унеможливити відтік капіталу з України.

Постановою спрощено подання до Національного банку звітів про проведені операції за рахунками, відкритими за межами України для власників індивідуальних ліцензій. Відтепер це відбуватиметься в електронній формі, замість паперової форми. Це має скоротити час на подання звітів та зменшити паперовий документообіг.

Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 28 липня 2016 р. №361 (набула чинності 29.07.2016 р.)

Коментар: Постановою пом'якшено окремі валютні обмеження, а саме:

Внесені зміни

подовжено граничний строк для розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів з 90 днів до 120 днів

полегшено умови для здійснення платежів за імпортними контрактами клієнтів, у тому числі авансових платежів. Досі банки мали використовувати виключно акредитивну форму розрахунків, якщо сума платежу перевищувала 500 тис. дол. США. Відтепер така вимога розповсюджуватиметься лише на платежі на суму **понад 1 млн. дол. США**

надано банкам за певних умов можливість купувати іноземну валюту при погашенні ОВДП з індексованою вартістю

Результуюча інформаційна таблиця

Сфера регулювання	Назва законодавчого документу	Дата набуття чинності	Коментар розміщений
Реєстраційна система	Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1998 р. № 1388 і від 11 листопада 2009 р. № 1200» від 13 липня 2016 р. № 436	22.07.2016	Моніторинг за липень
Адміністративні послуги, дозвільна система та ліцензування	Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Порядку функціонування електронної системи здійснення дозвільних процедур у сфері поводження з відходами» від 18 травня 2016 р. №186	26.07.2016	Моніторинг за липень
Податкова політика та адміністрування податків	Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку електронного адміністрування реалізації пального» від 6 липня 2016 р. № 409	09.07.2016	Моніторинг за липень
	Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення та впровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів (алкогольних напоїв та тютюнових виробів) «Електронна акцизна марка» від 6 липня 2016 р. № 497-р	06.07.2016	Моніторинг за липень
Зовнішньоекономічна діяльність	Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 12 липня 2016 р. №353	14.07.2016	Моніторинг за липень
Зовнішньоекономічна діяльність	Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 28 липня 2016 р. №361	29.07.2016	Моніторинг за липень

2. Оцінка якості проведення АРВ проектів регуляторних актів

З метою оцінювання якості роботи регуляторних органів у сфері проведення АРВ проектів нормативно-правових актів, на основі методики проведення аналізу впливу регуляторного акта (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження методики проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта» від 11 березня 2004 р. № 308) було розроблено наступний методичний підхід. Оцінка відбувається за критерієм наявності якісної та кількісної складової в аналізі регуляторного впливу проектів. Згідно до пункту 10 Постанови КМУ «Про затвердження методики проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта» від 11 березня 2004 р. № 308, Додатків 2,3,4 до Методики (в редакції постанови КМУ від 15.03.2016 № 308), кількісна оцінка проекту передбачає аналіз витрат на одного суб'єкта господарювання великого і середнього підприємництва; аналіз бюджетних витрат на адміністрування регулювання для суб'єктів великого і середнього підприємництва; аналіз М-тесту та аналіз показників результативності регуляторного акта, які встановлюються протягом різних періодів після набрання чинності актом. Таким чином, для оцінки кількісної складової можна виділити наступні складові:

1. Визначення усіх прийнятних альтернативних способів досягнення зазначених цілей
2. Визначення очікуваних результатів прийняття акта з розрахунком витрат на виконання вимог регуляторного акта для органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування
3. Визначення показників результативності акта

$$K_k = K_{fk} / K_{kz}, \text{ де} \quad (1)$$

K_k - коефіцієнт повноти кількісної оцінки

K_{fk} - кількість фактично оцінених кількісних показників

K_{kz} - загальна сума кількісних показників

$$K_{kz} = K_{\text{сум}} - K_{kx}$$

Загальна сума кількісних показників може бути 23 (за умови, що проведено М-тест) або 15 (за умови, що М-тест відсутній). **K_{kx}** - кількість показників, розрахунок яких не передбачено методикою.

Загальна сума кількісних показників може бути 23 (за умови, що проведено М-тест) або 15 (за умови, що М-тест відсутній).

Крім того, згідно з п.11 Постанови, у разі неможливості обчислення розмірів прогнозних значень показників результативності чи іншої вигоди або витрати наводиться їх текстовий опис. Отже, за наявності лише текстового опису кількісних показників, для проведення оцінки, вони вважаються проаналізованими описовим методом та позначаються, як «О». Для оцінки співвідношення кількості показників, наведених в текстовій та числовій формах, застосовується коефіцієнт описового заміщення кількісних показників (K_o), який дорівнює:

$$K_o = K_{ko}/K_{ok}, \text{ де} \quad (2)$$

K_o - коефіцієнт описового заміщення кількісних показників

K_{ko} - кількість показників оцінених описовим способом

K_{ok} - загальна сума оцінених кількісних показників

Для оцінки якісної складової аналізу можливо виділити такі критерії як:

1. Визначення проблеми, яку передбачається розв'язати шляхом державного регулювання
2. Визначення цілей державного регулювання
3. Визначення усіх прийнятних альтернативних способів досягнення зазначених цілей
4. Опис механізму, який пропонується застосувати для розв'язання проблеми
5. Обґрунтування можливості досягнення визначених цілей у разі прийняття регуляторного акта
6. Обґрунтування запропонованого строку дії акта
7. Визначення заходів, з допомогою яких буде здійснюватися відстеження результативності акта

Відповідно до цього, ступінь повноти проведення якісного аналізу може бути оцінений за допомогою коефіцієнту повноти якісної оцінки (Кяк), який розраховується наступним чином:

$$\text{Кяк} = \text{Коя} / \text{Кяз}, \text{ де} \quad (3)$$

Кяк - коефіцієнт повноти якісної оцінки

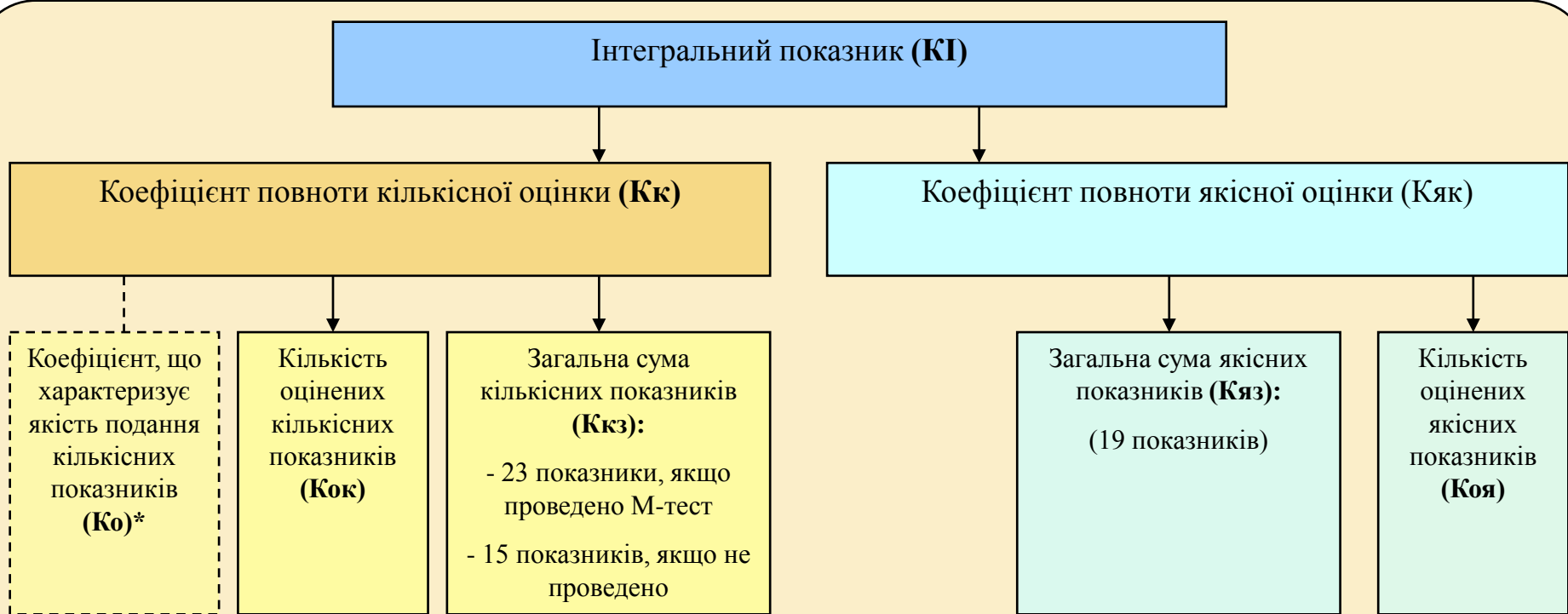
Коя - кількість оцінених якісних показників

Кяз - загальна кількість якісних показників

$$\text{Кяз} = \text{Ксум} - \text{Кях}$$

Загальна сума якісних показників (Ксум) дорівнює 19. Кях - кількість якісних показників, розрахунок яких не передбачено методикою.

Для ранжування державних органів за повнотою розробки АРВ проектів нормативно-правових актів використано інтегральний показник, який враховує кількісні та якісні коефіцієнти та містить наступні складові (див. рисунок нижче).

- Коефіцієнт, що характеризує якість подання кількісних показників є складовою частиною коефіцієнту повноти кількісної оцінки, проте не використовується при розрахунку інтегрального показника.

- $$KI = (Kяк + Kк) / 2$$
, де

Kяк - коефіцієнт повноти якісної оцінки

Kк - коефіцієнт повноти кількісної оцінки

Для проведення оцінки було введено наступні позначення: «+» - оцінка проведена; «-» - оцінка не проведена, «o» - оцінка проведена описовим способом, «x» - проведення оцінки не передбачено, «№*» - проект регуляторного акту містить норми дерегуляції.

Результати проведення оцінки АРВ проектів нормативно-правових актів за липень 2016 р.

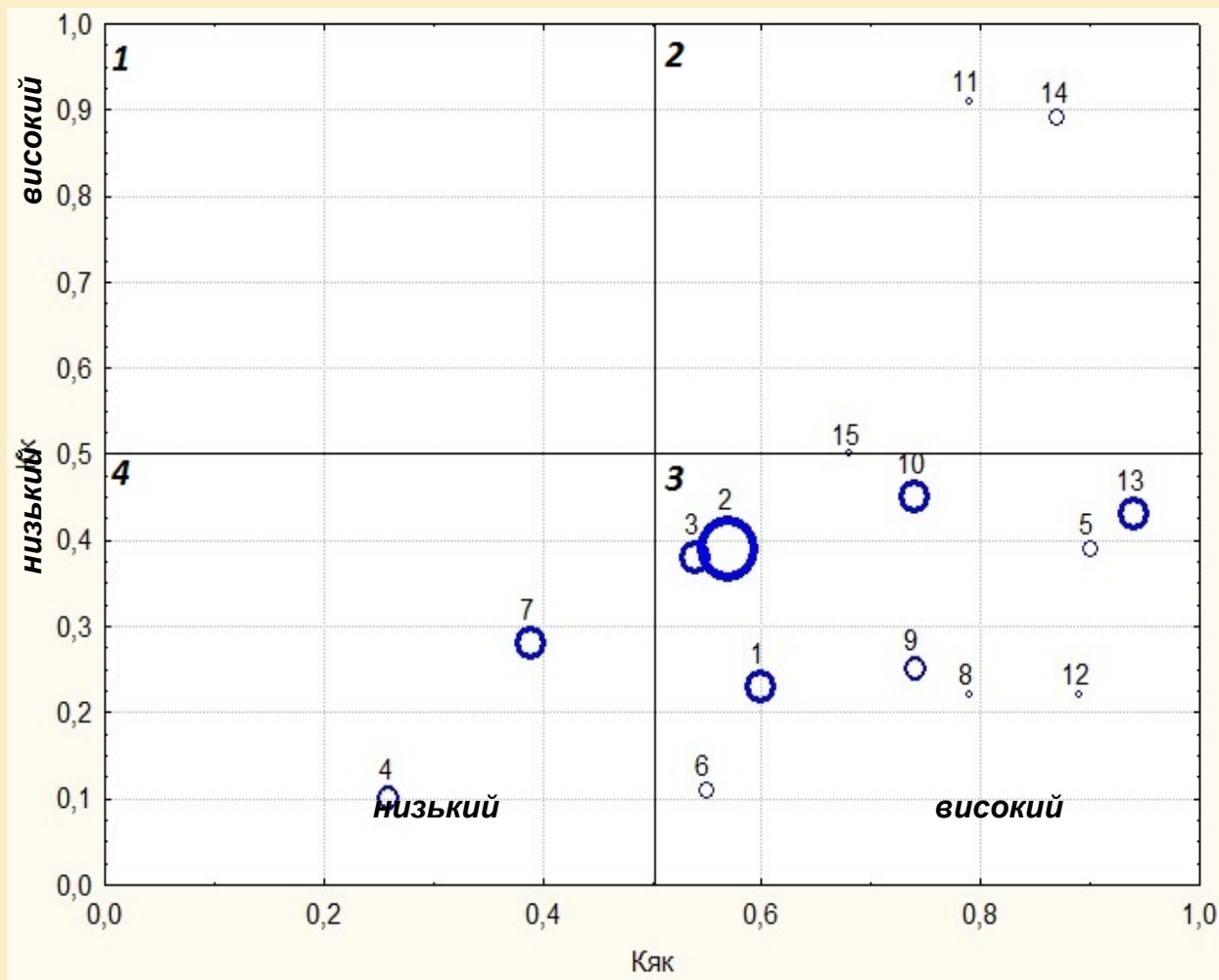
№	Назва державного органу	Кількість проектів НПА	Кяк*	Кк	Ко	КІ	Рейтинг
Міністерства							
1	Міністерство фінансів України	4 (1 АРВ відсутній)	0,6	0,23	0,19	0,42	11
2	Міністерство економічного розвитку і торгівлі	8	0,57	0,39	0,19	0,48	9
3	Міністерство енергетики та вугільної промисловості України	4 (1 АРВ відсутній)	0,54	0,38	0,35	0,46	10
4	Міністерство екології та природних ресурсів	3 (2 АРВ відсутні)	0,26	0,1	0,1	0,18	13
5	Міністерство регіонального розвитку та будівництва	2	0,9	0,39	0,48	0,65	4
6	Міністерство освіти і науки України	2	0,55	0,11	0,06	0,33	12
7	Міністерство інфраструктури України	4 (в 2 АРВ відсутній)	0,39	0,28	0,23	0,33	12

*В таблицях значення Кяк, Кк і Ко наведено у вигляді середніх арифметичних по кожному центральному органу виконавчої влади (далі – ЦОВВ)

Результати проведення оцінки АРВ проектів нормативно-правових актів за липень 2016 р.

№	Назва державного органу	Кількість проектів НПА	Кяк	Кк	Ко	КІ	Рейтинг
Служби та інспекції							
8	Державна авіаційна служба	1	0,79	0,22	0,17	0,5	8
9	Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України	3	0,74	0,25	0,21	0,5	8
10	Державна фіскальна служба України	4	0,74	0,45	0,33	0,6	5
11	Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру	1	0,79	0,91	0,26	0,85	2
Фонди, комітети, комісії							
12	Антимонопольний комітет України	1	0,89	0,22	0	0,55	7
13	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг	4	0,94	0,43	0,16	0,68	3
14	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг	2	0,87	0,89	0,37	0,88	1
15	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації	1	0,68	0,5	0,19	0,59	6

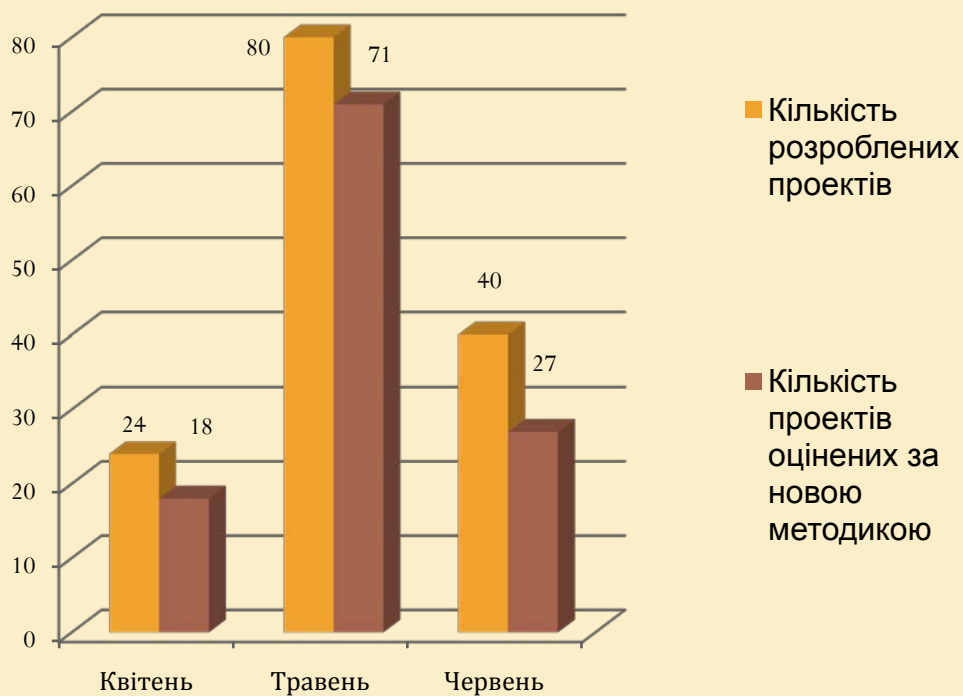
Для інтерпретації отриманих даних було побудовано матрицю розподілу державних органів за коефіцієнтами повноти кількісної та якісної оцінок та кількості розроблених проектів регуляторних актів. Наведена матриця складається з 4 квадрантів. З точки зору аналізу, найкращим вважається 2 квадрант, оскільки до нього увійшли державні органи, які провели максимально повний якісний і кількісний аналіз проектів НПА. Найгіршим є 4 квадрант, в якому коефіцієнти повноти якісної та кількісної оцінки є найнижчими. 1 та 3 квадранти містять середні значення Кяк і Кк.

Згідно з матрицею, за якістю підготовки проектів АРВ, найкращі результати мають державні органи, які знаходяться в **2 квадранті (3 органи)**, а саме Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Вони мають найкращі показники **коефіцієнтів повноти якісної та кількісної оцінки**. Як знаходиться в діапазоні від 0,5 до 0,91; Кк – від 0,68 до 0,89.

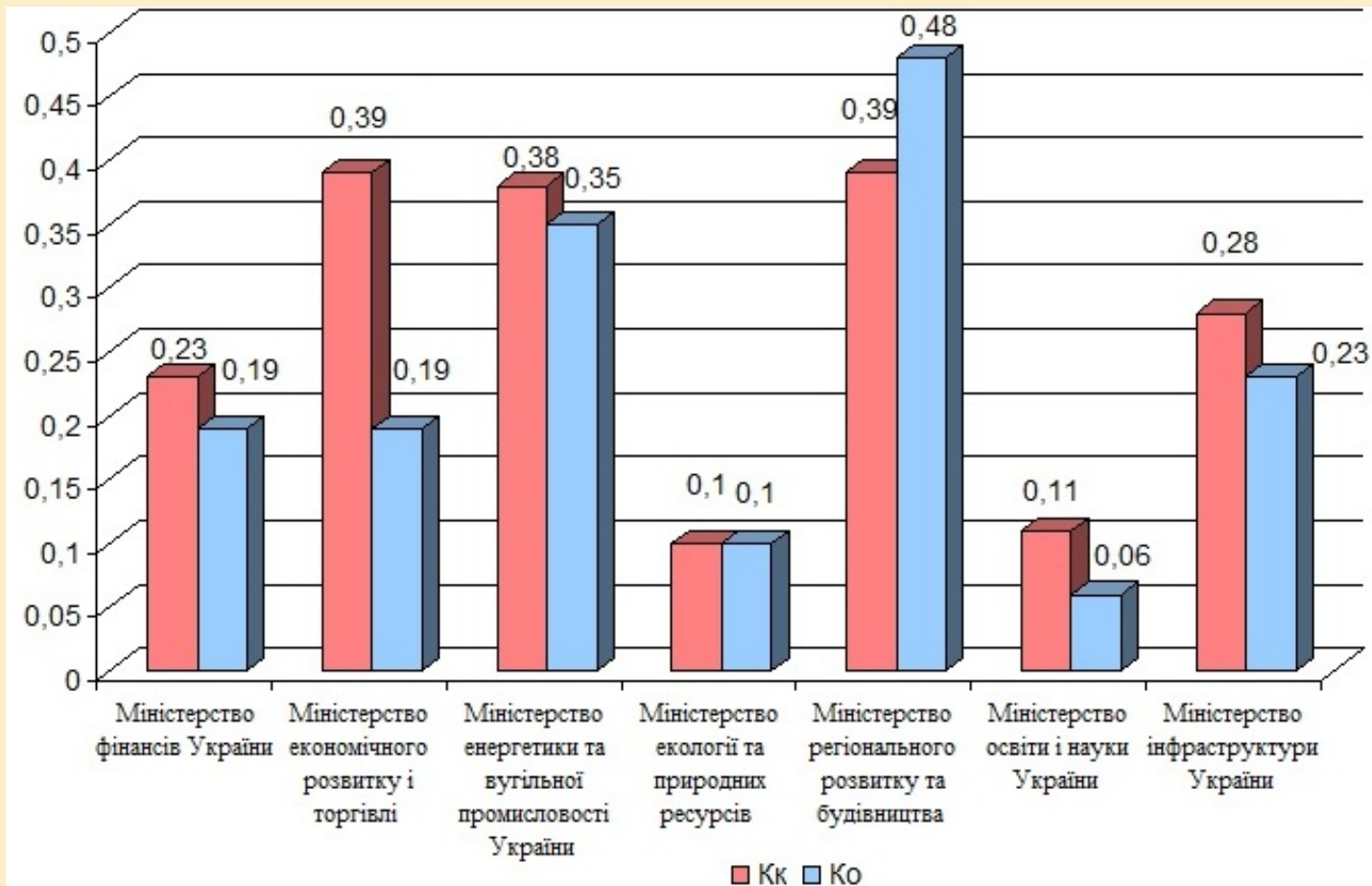
4 квадрант вважається найгіршим з точки зору низьких показників якісної та кількісної оцінки проектів. За результатами проведеного аналізу, в липні, до нього увійшло 2 органи (Міністерство екології та природних ресурсів та Міністерство інфраструктури України), що пов'язано з відсутністю АРВ до деяких проектів

Ще **10 регуляторних органів увійшли до 3 квадранту**, що свідчить про досить високі показники коефіцієнтів якісної оцінки, та, навпаки, низькі значення коефіцієнту повноти кількісної оцінки.

Співвідношення коефіцієнту описового заміщення кількісних показників та коефіцієнту повноти кількісної оцінки

Згідно до діаграми, найгірші показники мають Міністерство освіти і науки України та Міністерство екології та природних ресурсів, в яких АРВ до проектів нормативно-правових актів відсутні, що є порушенням діючого законодавства.

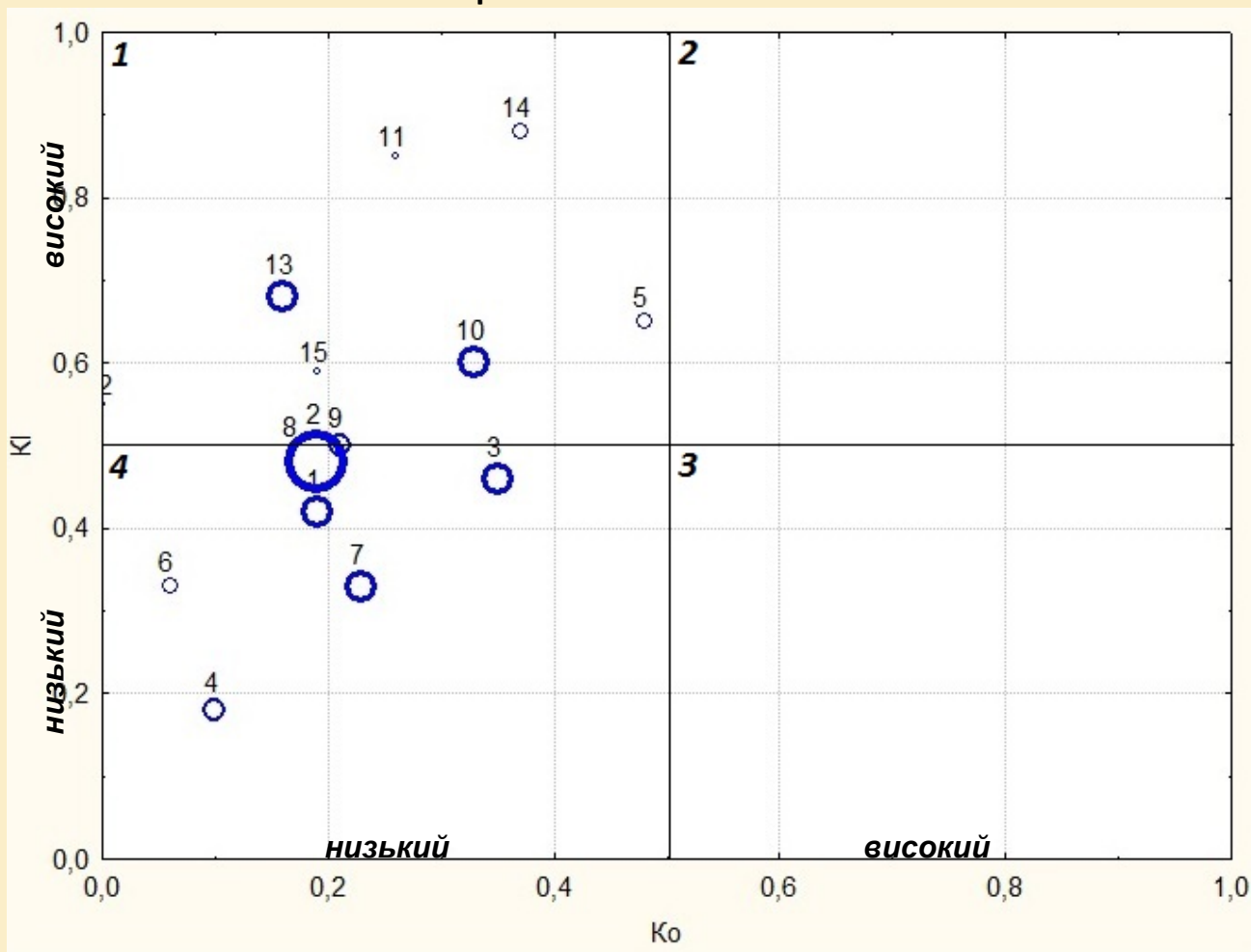

Найкращі показники в Міністерства регіонального розвитку та будівництва, Міністерства енергетики та вугільної промисловості, Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Проте, виходячи з того, що всі Міністерства потрапили до групи з низьким рівнем проведення кількісної оцінки ($0 < Kk \leq 0,4$ (7 органів)), можна зробити висновок, що в більшості АРВ відсутні кількісні показники результативності.

Показник повноти якісної оцінки є досить високим в усіх чотирьох службах, та знаходиться в діапазоні від 0,74 до 0,79, що свідчить про наявність таких розділів аналізу як визначення цілей, альтернатив, механізмів та зовнішніх факторів впливу. В той же час, значення K_k та K_o є переважно низькими (виключення складає лише Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру з показником K_k 0,91). В Національних комісіях та Антимонопольному комітеті спостерігається аналогічна ситуація.

Для того, щоб зробити висновки про якість проведення кількісної оцінки, та визначити частку коефіцієнту описового заміщення кількісних показників в інтегральному, побудовано матрицю розподілу ЦОВВ за K_o та Кінт. Матриця складається з 4 квадрантів. З точки зору аналізу, найкращим вважається 2 квадрант, оскільки до нього увійшли державні органи, які провели максимально повний якісний і кількісний аналіз проектів НПА. Найгіршим є 4 квадрант, в якому коефіцієнти повноти якісної та кількісної оцінки є найнижчими. 1 та 3 квадранти містять середні значення $K_{як}$ і K_k .

Розподіл державних органів за значеннями інтегрального показника та коефіцієнту описового заміщення кількісних показників

Згідно з результатами побудованої матриці можна зазначити, що всі регуляторні органи розподілилися між 1 та 4 квадрантами, при чому більшість з них потрапили саме до 1 квадранту, що свідчить про наявність високих показників якісної оцінки. В той же час, в цих органах досить низькі показники Ko, тобто більшість кількісних показників мають числовий характер.

**Моніторинг підготовлено експертно-аналітичною групою
Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку
Національної академії наук України та
Національного інституту стратегічних досліджень**

під керівництвом:

першого заступника директора НІСД, чл.-корр. НАН України, д.е.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України **О.С. Власюка**

та заступника директора НДЦ ІПР з наукової роботи д.е.н., проф., заслуженого економіста України **Ю.Б. Іванова**

Виконавці:

к.е.н., доцент **О.Ю. Іванова, А.О. Удовенко, А.О. Сєніна, Ю.М. Малишко, Г.С. Севостьянова**

Рецензенти:

к.е.н. **С.В. Давиденко**, к.т.н., заслужений економіст України **Д.В. Ляпін**